

MENNESKERETTIGHEDER PÅ ANKLAGEBÆNKEN

Samuel Moyn:

Not Enough: Human Rights in an Unequal World

Harvard University Press, 2018.

Hvordan kan det være, at verden siden 1970'erne har været vidne til et sammenfald mellem neoliberalismens æra – forbundet med stigende national ulighed – og menneskerettighedernes storhedstid? Dette interessante spørgsmål rejser den amerikanske professor i jura og historie ved Yale universitet Samuel Moyn i sin seneste bog *Not Enough: Human Rights in an Unequal World*. Moyn har med sine øvrige bøger om menneskerettighedernes historie – gennembrudsværket *The Last Utopia* (2010), *Human Rights and the Uses of History* (2014) og *Christian Human Rights* (2015) – markeret sig som en provokerende fornyer af historieskrivningen på menneskerettighedsfeltet.

Not Enough er en undersøgelse af forholdet mellem menneskerettigheder, neoliberalisme, og ulighed. Bogen er vigtig baggrundslæsning i en tid, hvor ulighed, menneskerettigheder og neoliberalisme har været vigtige dele af samfundsdebatten både herhjemme og i udlandet – både i kølvandet på finanskrisen i 2008 og senest under COVID-19-krisen.

Menneskerettigheder har ikke udgjort et værn mod stigende national materiel ulighed, hævder Moyn, men de har heller ikke været direkte medvirkende til neoliberalismens fremmarch. Moyn argumenterer for, at menneskerettigheder er vigtige – men altså 'ikke nok' i en ulige verden.

For at komme dertil anlægger Moyn et enkelt og elegant analytisk greb, der ikke gør vold på sit empiriske materiale, men flugter med forståelsen hos de historiske aktører, der optræder i bogen. Han skelner mellem lighed (*equality*) og tilstrækkelighed (*sufficiency*). Lighedsnormer indebærer, at der ikke må være for stor afstand mellem rige og fattige, og dermed at der også må være et loft for rigdom. Tilstrækkelighedsnormer fokuserer derimod udelukkende på bunden, 'gulvet', dvs. en række minimumsbestemmelser for, hvad de mindst velstillede har adgang til. Sociale og økonomiske rettigheder – de rettigheder, Moyn fokuserer på i *Not Enough*, fordi de mest direkte angår materielle forhold – er tilstrækkelighedsnormer: De har historisk og aktuelt handlet om, at der er goder, som mennesker som minimum har krav på, for at få del i det gode liv. Men de er ikke lighedsnormer. De er kompatible ikke bare med ulighed, men faktisk med galopperende ulighed.

Den verden, vi lever i, er præcis blevet sådan, hævder Moyn: Flere og flere er blevet 'løftet' ud af ekstrem fattigdom, mange steder går det stadig bedre med statuslighed, menneskerettigheder har et vist rod fæste på trods af det seneste årtis turbulens og modangreb, men samtidig er nationale og nogle typer globale

uligheder på historisk høje niveauer. Sociale og økonomiske menneskerettigheder tilbyder ikke et sprog til at udfordre denne materielle ulighed. Deres minimalisme som tilstrækkelighedsnormer er netop én af grundene til, at de kun i ringe grad er blevet mobiliseret imod materiel ulighed. Som i *The Last Utopia* karakteriseres menneskerettighedsprojektet altså som en minimalistisk utopi – i *Not Enough* nu accentueret ud fra modstillingen mellem ligheds- og tilstrækkelighedsnormer – der vinder frem fra 1970'erne og fremefter, mens det 20. århundredes socialistiske og kommunistiske politiske ideologiers mere omfattende visioner for materiel lighed led skibbrud.

Ud fra distinktionen mellem ligheds- og tilstrækkelighedsnormer fører Moyn læseren igennem menneskerettighedernes historie fra Den Franske Revolution og frem, med en klar hovedvægt på perioden omkring Anden Verdenskrig frem til i dag. Den Franske Revolution, hævder Moyn, var således både et gennembrud for ligheds- og for tilstrækkelighedsnormer. Den affødte idéen om national velfærd, der har trådt langt ind i eftertiden. Det økonomisk og socialt set meget ulige sene 19. århundrede var præget af en modreaktion i form af ekspansion af sociale rettigheder, især båret frem af organiserede arbejderbevægelser. Herfra er Moyn hurtigt fremme mod den todelte historiske periodisering, der bærer bogen: den nationale velfærds æra (groft sagt fra et stykke ind i det 20. århundrede og indtil 1970) og den neolibérale æra (fra 1970'erne frem til og med i dag). Som i *The Last Utopia* spiller 1970'erne dermed en hovedrolle som det skelsættende overgangsår.

Normer om materiel lighed kom længst inden for rammerne af det 20. århundredes nationalstater. Økonomiske og sociale rettigheders fremmarch i første halvdel af det 20. århundrede må ifølge Moyn først og fremmest ses inden for konteksten af nationale velfærds og lighedsprojekter. Fra nye forfatninger i bl.a. Latinamerika til nationalsocialisme i Nazi-Tyskland og andre højrefløjsregimer, der fokuserede på stærkt ekskluderende former for national velfærd, fra Sovjetunionen til USA, var perioden rundet af tilstrækkelighedsnormer såvel som af lighedsnormer, inden for rammerne af øget national distributiv retfærdighed. FN's Verdenserklæring om menneskerettigheder fra 1948 skal i virkeligheden læses inden for konteksten af dette nationale velfærdsstatslige paradigme, hævder Moyn, hvor de enkelte stater hver især proklamerede at ville realisere de sociale og økonomiske rettigheder, der blev indføjet i flere og flere landes forfatninger i perioden efter 1. Verdenskrig. Alt dette i en midt-20. århundrede-kontekst præget af idéer om fuld beskæftigelse, relativ lighed og en kommunistisk konkurrence fra Sovjetunionen, der også var en konkurrence om at levere et godt samfund i materiel forstand for den enkelte. Sociale og økonomiske menneskerettigheder kom til verden i en tid rundet af idealer om national velfærd og lighed – ikke i en tid der var optaget af materiel lighed på et globalt plan.

Dette skulle dog ændre sig i takt med efterkrigstidens afkolonialisering: Hvor Moyn vil læse menneskerettighedserklæringen inden for konteksten af nationale velfærdsregimer, var 1970'erne kendetegnet ved et storstilet forsøg på at skalere

lighedsnormer op til et globalt niveau. Politisk så verden i 1974 markant anderledes ud end i 1945, først og fremmest på grund af afkolonialisering og imperiernes fald. Afkolonialisering er en central nøgle til at forstå, hvorfor materiel ulighed overhovedet blev et tema på internationalt plan. Det var de nyligt selvstændige lande, der kombinerede postkolonial nationalisme med krav om materiel lighed og omfordeling fra den rige til den fattige verden. Som en anden amerikansk historiker nyligt har vist, kombinerede flere postkoloniale ledere og intellektuelle – der ikke får den helt store dækning i Moyns bøger – postkolonial nationalisme og socialisme med krav om en ny international økonomisk orden.¹ Kulminationen var, da det globale syd fik vedtaget en FN-deklaration i 1974 kaldet *New International Economic Order*. Denne deklaration ('NIEO') rejste krav om bl.a. økonomisk ejerskab og kontrol over de fattige landes egne naturressourcer. Velfærd skulle globaliseres; omfordeling skulle tænkes hinsides nationalstaten. Mens enkelte vestlige tænkere som den svenske udviklingsøkonom og socialdemokrat Gunnar Myrdal havde lanceret begrebet om en 'velfærdsverden' ('*Welfare World*') allerede tilbage i slut-1950'erne, så bidrog postkoloniale ledere og intellektuelle i stigende grad til denne dagsorden og forsøgte at gentænke det inden for dét, de så som en verden, der kun formelt, men ikke reelt, havde undsluppet kolonialismens favntag.

NIEO fik ikke den gennemslagskraft, det globale syd havde håbet på. I stedet indfandt sig fra slut-1970'erne og fremefter den 'faktisk eksisterende' nye internationale økonomiske orden: den neoliberale. Og mens NIEO samt den globale fødevarekrise i start-1970'erne gav stødet til idéen om 'global retfærdighed', og fornyet vestlig filosofisk, politisk og humanitær optagethed af forpligtelser overfor lidende i fattige lande, så blev midt-århundredets egalitaristiske velfærdspakke erstattet af globale tilstrækkelighedsnormer. Mens udviklingsøkonomer talte om 'basale behov', og menneskerettighedsaktivister var optaget af civile og politiske rettigheder, fløj global ulighed under radaren. Både nationalt og globalt skete der en forskydning imod tilstrækkelighedsnormer. Anderledes formuleret: kampen imod global ulighed blev erstattet af en kamp imod global fattigdom.

I forlængelse af *The Last Utopia* hævder Moyn, at det først var i 1970'erne, at menneskerettighederne slog igennem som en stærk, transnational bevægelse. Da de gjorde, var det som tilstrækkelighedsnormer. Men lige så vigtigt handlede menneskerettighedsprojektet på dét tidspunkt kun i ringe grad om de rettigheder, der angår materielle forhold, altså sociale og økonomiske rettigheder. Hvad end det drejer sig om menneskerettighedsorganisationer som *Amnesty International* eller *Human Rights Watch*, om dissidenter i Østeuropa eller om kritik af menneskerettighedsovertrædelser i Pinochets Chile, da er fællesnævneren, at deres arbejde ikke handlede om økonomiske og sociale rettigheder, men i stedet om tortur, ytringsfrihed, fair rettergang, etc. Moyn gentager dermed sin påstand fra

---

1 Getachew: *Worldmaking After Empire*.

The Last Utopia om, at menneskerettighedernes internationale gennembrud sker på baggrund af deres minimalisme – som en sidste, minimal utopi, der kun kunne triumfere, fordi andre større programmer for materiel lighed blev opgivet.

Fra slut-1970'erne og fremefter blev social retfærdighed globaliseret, minimeret, og individualiseret. Menneskerettighedsprojektet var med til at rette langt større fokus på statusulighed, hvilket var den nationale velfærds tidsalder helt store blinde plet: Det ekskluderede ofte kvinder, sorte, personer med handicap og homoseksuelle. Kritikken af socialistiske stater i bl.a. Østeuropa var med til at bane vejen for den næsten globale triumf for liberal markedsøkonomi efter murens fald, men kritikerne af socialismen kunne dog ikke have forudset, at deres kritik var med til at bane vejen for neoliberalismen. Sociale og økonomiske menneskerettigheder vandt kun langsomt indpas igen i menneskerettighedsorganisationer efter årtusindskiftet, men da var det for sent, og i en tidsalder karakteriseret ved stigende materiel ulighed.

Moyns primært idéhistoriske perspektiv er i én og samme ombæring et bidrag til tre forskellige forskningslitteraturer: nyere, kritisk menneskerettighedshistorie, ulighedshistorie, og neoliberalismens historie.

Menneskerettighedshistoriografien har i de seneste årtier udvidet sin emnekreds og sin geografi, herunder med et nyt fokus på ikke-vestlige områder. Nogle studier handler om humanitarisme, humanitære interventioner og international ret.² Andre fokuserer på hovedfigurer i menneskerettighedsprojektet.³ Nogle har studeret menneskerettighedserklæringens politiske historie og opkomst, andre internationale organisationers forhold til menneskerettigheder, især FN samt studier af menneskerettighedsorganisationer.⁴ Og nogle har fokuseret på bestemte menneskerettigheders historie som Moyn selv, der – ligesom en række andre forskere i dag – er begyndt at fokusere særligt på de sociale og økonomiske rettigheders historie.⁵

Moyn selv var med til at give startskuddet til denne nyere, kritiske menneskerettighedshistoriografi. Han er medredaktør på den fremtrædende serie *Human Rights in History* på Cambridge University Press.⁶ I sig selv er kritik af menneskerettigheder ikke nyt, men lige så gammelt som menneskerettighederne selv.

---

2 Se f.eks. Klose (red.): *The Emergence of Humanitarian Intervention*; Barros & Thomas (red.): *The Civilization of War*.

3 Winter og Prost: *René Cassin and Human Rights*.

4 Se f.eks. Morsink: *The Universal Declaration of Human Rights*; et godt men tilsyneladende lidt oversat værk er Normand og Zaidi: *Human Rights at the UN*.

5 Se to særudgaver af det fremragende online-tidsskrift *Humanity* fra hhv. 2012 om sociale og økonomiske rettigheder (årgang 3, nr. 3) med bidrag af bl.a. Frederik Cooper og Roland Burke, samt et nylig nummer om menneskerettigheder og økonomisk ulighed (2020, årgang 10, nr. 3).

6 En fin samling af forskellige historiske perspektiver findes i Hoffmann (red.): *Human Rights in the Twentieth Century*. Bogen er del i serien *Human Rights in History* på Cambridge U.P. redigeret af Hoffmann og Moyn.

Den findes i idéhistorien hos så forskellige tænkere som f.eks. liberalisten Jeremy Bentham, der kaldte dem 'nonsens på stylder', kommunisten Karl Marx, der så dem som grundlæggende borgerlige og individualistiske rettigheder uforenelige med sit kommunistiske projekt, og hos republikaneren Hannah Arendt, der køligt iagttog, hvordan påberåbelse af menneskerettigheder ad flere omgange i det 20. århundrede først satte ind, når statsløse folk var uden reelle – statslige – rettigheder.⁷ Det nye med den kritiske – i betydningen undersøgende – menneskerettighedshistorie var, at menneskerettighederne blev historiseret med henblik på især at forstå deres skiftende historiske betydninger og brug.

Det er værd at kaste et nærmere blik på motivationen for denne nyere historiografi, da der er interessante paralleller til *Not Enough*, samtidig med at den historiske kontekst og rammesætning af debatten er ændret ret markant på forholdsvis få år. Den kritiske tilgang var en modreaktion på, at menneskerettigheder blev mobiliseret og militariseret i kølvandet på afslutningen af den Kolde Krig. Med det vestlige liberale demokratis triumf blev menneskerettigheder koblet sammen med en mytisk forestilling om 'Vesten' som værende én samlet enhed, der historisk set har været bannerfører og garant for menneskerettigheder og universelle værdier – uagtet at Vestens historie er langt mere broget, kompleks og ekstremt modsætningsfuld. Da *The Last Utopia* udkom i 2010, var det bl.a. som en modreaktion på, at menneskerettigheder blev kædet sammen med denne fortælling om én lang vestlig kontinuitet kulminerende med USA som verdens politibetjent og moralske vogter. Motivationen for at gøre menneskerettighedshistorien kortere og mindre glørværdig var altså især drevet af kritikken af måden, hvorpå de blev brugt i 1990'erne og 2000'erne (samt i tilbageblik på den Kolde Krig og f.eks. kritik af krænkelse af religions- og ytringsfrihed i Østblokken).⁸ Menneskerettigheder blev brugt til at legitimere meget tvivlsomt legitimerbare krige og humanitære interventioner, hvor moralens vogtere og menneskerettighedernes bannerførere blev modstillet 'menneskehedens fjender' – Moyn kender sin Carl Schmitt.

Modsat forestillingen om menneskerettighedernes lange kontinuitet og glørværdige ophav i især antikken, naturretten og oplysningstiden, ville Moyn derfor bevidst gøre menneskerettighedshistorien mindre glørværdig, kortere, og med andet ophav: sekulært vs. ifølge Moyn kristent, årtusindlangt vs. ifølge Moyn af langt nyere dato (1970'erne).⁹ Overfor forestillinger om kontinuitet og teleologi pegede *The Last Utopia* – i stærk forlængelse af nyere idé- og begrebshistorisk forskningstradition – på menneskerettighedernes historiske kontingens og skiftende begrebsbetydninger. Men modsat eksempelvis den marxistiske kritik af

7 For et overblik over menneskerettighedskritik i historien, se f.eks. Lacroix og Pranchère: *Human Rights on Trial: A Genealogy of the Critique of Human Rights*.

8 Se også Hopgood: *The Endtimes of Human Rights*.

9 Se f.eks. Hunt: *Inventing Human Rights*; se især Moyn, *The Last Utopia: Human Rights in History*, samt Moyn: *Christian Human Rights*.

menneskerettigheder mente Moyn dog omvendt heller ikke, at brugen af dem til tvivlsomme formål var grund til at opgive dem. Illustreret med et andet eksempel: Dét at nogen hyklerisk påberåber sig demokratiet er ikke grund til at blive anti-demokrat. Den mere generelle (idéhistoriske) pointe er, at hvor normative vokabularer som her menneskerettigheder må studeres historisk kritisk – dvs. med øje for deres skiftende betydninger og brug – så må vores vurdering af dem dog ikke falde i ét med denne brug. I forlængelse heraf pointerer Moyn i forbindelse med diskussionen af *Not Enough*, at selvom menneskerettigheder historisk ikke har været vigtige i kampen mod materiel ulighed – og da heller ikke været tæt forbundet med arbejderbevægelser og deres kritik af materiel ulighed – da rummer de en grundlæggende plasticitet.

Og dermed er vi tilbage til *Not Enough*. For hvor *The Last Utopia* er et svagt forsvar for menneskerettigheder over for hhv. den marxistiske læsning af dem på den ene side og den naivt-vestlige på den anden i konteksten af vestlig liberal triumf og militarisering af menneskerettigheder i 1990'erne og 2000'erne, så kan *Not Enough* læses som et partsindlæg i en fornyet aktuel debat om menneskerettigheder og brugen af dem, nu inden for konteksten af det ulighedsspørgsmål, der i Vesten er blevet rejst især i kølvandet på finanskrisen i 2008.

Not Enough skriver sig dermed ind i en anden debat end *Last Utopia*. Dens fokus på økonomiske og sociale rettigheder må især ses på baggrund af de senere årtiers opmærksomhed på materiel ulighed. Diskussioner om ulighed er steget markant i Vesten efter finanskrisen i 2008, hvilket bl.a. kom til udtryk i, at menneskerettighedsforskere blev optaget af, hvordan nedskæringspolitik i efter krisen forringede folks sociale og økonomiske rettigheder.¹⁰ Det kom også til udtryk i, at franskmændene Thomas Piketty's bog *Kapitalen i det 21. århundrede (Le Capital au XXIe siècle)* blev en bestseller, ligesom hans nyeste værk *Kapital og ideologi (Capital et Ideologie)* hastigt er blevet oversat til andre sprog. Tilsvarende har der været en lind strøm af ulighedsbøger fra andre samfunds- og kulturforskere, som f.eks. Branko Milanovic, Anthony Atkinson, Joseph Stiglitz, Kate Pickett, Richard Wilkinson, Sylvia Walby, Göran Therborn, Jason Hickel, Simon Reid-Henry og Walter Scheidel. Moyns bidrag til denne diskussion er selvsagt ikke at måle på ulighed, men at undersøge de filosofiske, ideologiske, begrebslige og politiske kampe, der har fundet sted, og som har med lighed og ulighed at gøre. Ulighedsøkonomer som f.eks. Branko Milanovic har da også taget Moyns idéhistoriske bidrag til efterretning. Den underliggende præmis for denne interesse er, at det faktisk har betydet noget, hvilken idékamp der har været om (u)lighed og menneskerettigheder.

I *Not Enough* indtager Moyn en position, der grundlæggende forsvarede menneskerettighedsprojektet, samtidig med at han peger på dets begrænsninger. Han anerkender på den ene side, at liberal markedsøkonomi og globalisering har re-

---

10 Nolan (red.): *Economic and Social Rights after the Global Financial Crisis*.

sulteret i et større materielt løft for menneskeheden end menneskerettighedsprojektet har kunnet gøre (ved at løfte folk ud af fattigdom i bl.a. Kina og Indien). Dette er en provokerende indrømmelse til neoliberalismens fortalere. Ikke fordi den gennemsnitslige velstandsstigning ikke er vigtig, det er den, men fordi en sådan er sket samtidig med massive overtrædelser af menneskerettigheder i Kina og fortsat ekstrem fattigdom i det historisk stærkt kasteinddelte og patriarkalske Indien, hvor basale økonomiske og sociale menneskerettigheder måske ikke havde været 'nok', men dog gjort en kæmpe forskel. Når det er sagt, er bogen selvfølgelig ikke et forsvar for neoliberalisme al den stund, den motiveres af en grundlæggende tabserfaring i forhold til virksomme lighedsnormer.

Som i *Last Utopia* er flanken til venstre for Moyn de mere marxistisk orienterede analyser af menneskerettigheder, der i aktualiserende forlængelse af Marx' oprindelige kritik har anklaget dem for at være direkte medvirkende til neoliberalismens fremmarch og ulighedens stigning (Moyn nævner bl.a. Naomi Klein). F.eks. har Jessica Whyte peget på, hvordan visse neoliberale havde held med at bruge menneskerettigheds sproget til egne formål – en sammenhæng der også er blevet påpeget af én af de nyere neoliberalismehistorikere, Quinn Slobodian.¹¹ Hvor Moyn har omtalt menneskerettighederne som en magtesløs ledsager til neoliberalisme og ulighed, hævder Whyte, at de nærmere var en direkte medsamsvoren. Omdrejningspunktet er især, hvad den franske økonom Thomas Piketty nyligt har kaldt for helliggørelsen af den private ejendomsret – en ret der historisk fra Den Franske Revolution og fremover og aktuelt kan omtales som en grundlæggende menneskeret.¹² De facto vil en helliggjort, ukrænkelig privat ejendomsret – selvom den de jure sidestilles med andre rettigheder som f.eks. retten til uddannelse – meget hurtigt komme i karambolage med realiseringen af en lang række andre rettigheder indenfor rammerne af en kapitalistisk økonomi, der historisk tenderer til at være ulighedsskabende, med mindre den indrammes demokratisk, socialretmæssigt, etc.¹³ Et frugtbart perspektiv i nyere rettighedsforskning har da også været, at rettigheder koster noget. Hvis ejendomsretten er absolut ukrænkelig, får den de facto prioritet over andre rettigheder som f.eks. almen ret til højere uddannelse, som skat og omfordeling er nødvendig for at kunne finansiere. Det relevante spørgsmål er her, om ikke alles lige og universelle rettigheder dermed alligevel kan blive på bekostning af indløsningen af nogens rettigheder.

Moyn argumenterer for, at der ikke er en iboende sammenhæng mellem menneskerettigheder og neoliberalisme. Menneskerettigheds vokabularet er blevet brugt til forskellige formål, omend det rigtignok historisk set sjældent er blevet

---

11 Whyte: 'Powerless Companions or Fellow Travellers: Human Rights and the Neoliberal Assault on Post-Colonial Economic Justice'; se også Whyte: *The Morals of the Market: Human Rights and the Rise of Neoliberalism*; Slobodian: *Globalists: The End of Empire and the Birth of Neoliberalism*.

12 Piketty: *Capital et Idéologie*.

13 Piketty: *Capital in the 21st Century*. Se også f.eks. Pistor: *The Code of Capital*.

mobiliseret imod materiel ulighed.¹⁴ Men det udelukker dog ikke, at det måske er plastisk nok til at gå mere offensivt ind i kampen mod ulighed. Aktuelt ser vi da også, dels efter den nye opmærksomhed på vedblivende fattige i verden efter årtusindskiftet og unuanceret globaliseringsjubel, dels efter den nye opmærksomhed på ulighed efter finanskrisen, at en række menneskerettighedsorganisationer er blevet aktive på dette område. Det gælder mindre menneskerettighedsorganisationer som f.eks. *Center for Social and Economic Rights* i New York, mens større organisationer som *Amnesty International* og *Human Rights Watch*, der traditionelt har været optaget af at forsvare civile og politiske rettigheder, i stigende grad også har fokuseret på sociale og økonomiske rettigheder efter årtusindskiftet.¹⁵

Såvel historiefaget generelt som menneskerettighedsforskningen samt idéhistorie mere specifikt har i de seneste årtier set en opblomstring af et globalt historisk perspektiv. Inden for menneskerettighedsforskningen har en del nye værker har været optaget af bl.a. afkolonialisering, indlemmelse af nye stater i FN og humanitære interventioner i bl.a. Afrika.¹⁶ Nogle studier har f.eks. påvist, at det var en række lande fra det globale syd, der var drivkraft i etableringen af det internationale menneskerettighedssystem i FN-regi, og som dermed drev dette juridiske og diplomatiske felt frem i international politik og påvirkede vestlige landes selvforståelse i løbet af denne proces.¹⁷ Her er der givetvist et svagere punkt i Moyns bog. På den ene side har han selv været med til at gøre opmærksom på, hvordan det globale syd, særligt gennem NIEO deklARATIONEN i 1974, var en vigtig baggrund for, at der overhovedet opstod noget sådant som en optagethed af 'global retfærdighed' inden for vestlig politisk og moralsk filosofi. På den anden side gør han ikke specielt meget for at inkorporere de ikke-vestlige perspektiver i sin egen fremstilling. Tilsvarende har hans egen kronologi over menneskerettighedsprojektet i efterkrigstiden kun i ringe grad forholdt sig til, hvordan verden i efterkrigstiden opererede med flere mulige fremtider for kolonier og imperier end mainstreaming af nationalstaten.¹⁸ Bl.a. har Frederick Cooper påvist, hvor åben og kontingent tiden efter Anden Verdenskrig var i forhold til de stadig koloniserede områders politiske fremtid. Konsekvensen er, at Moyn måske overbetoner 1970'erne som et fundamentalt brud med perioden op til da, på bekostning af fokus på menneskerettigheder – herunder sociale og økonomiske – og

14 For en udfoldet diskussion af forholdet mellem global ulighed og menneskerettigheder i Moyns bog, se roundtable redigeret af Jacob Hamburger i *Tocqueville* 21.

15 Se f.eks. Saez: 'Rising Inequality is a Wake-Up Call for Human Rights'. Der er også belæg for, at FN i stigende grad har mobiliseret menneskerettigheder mod ulighed, se f.eks.: Jensen: 'Inequality a Prominent Concern for UN Human Rights Monitors'; Alston, 'Report of the Special Rapporteur on Human Rights and Extreme Poverty', A/HRC/29/31.

16 Moses, Duranti, Burke (red.): *Decolonization, Self-Determination, and the Rise of Global Human Rights Politics*.

17 Jensen: *The Making of International Human Rights: The 1960s, Decolonization, and the Reconstruction of Global Values*.

18 Cooper: *Citizenship, Inequality, and Difference*.

deres rolle internationalt i den mellemliggende periode, ligesom det kunne være interessant at læse mere om, hvordan menneskerettigheder er blevet mobiliseret imod ulighed i det globale syd.

Man kan også spørge til hvor fair den test er, som menneskerettighedsvokabularet slæbes igennem. Der har aldrig eksisteret fuldt ud globale lighedsnormer, så hvorfor skal menneskerettigheder bedømmes efter at løfte en opgave, ingen andre ideologier har løftet? Ved nærmere eftersyn har menneskerettigheder måske faktisk aldrig nogensinde haft den storhedstid, som de undertiden tilskrives. Selv i start-00'erne, da filosofen Jürgen Habermas stadig kunne kalde menneskerettigheder for 'vor tids universalistiske sprog', kan man med rette spørge, hvor langt de var kommet i deres realisering. En verden, hvor alle nød godt af en bred vifte af alle typer af menneskerettigheder, ville trods alt være temmelig anderledes – og langt mindre ulige – end den verden, vi har i dag. At forestille sig en fuld menneskerettighedspakke for alle forekommer ikke just specielt minimalistisk i dag. Det viser de seneste årtiers diskussioner af mange landes stærkt ulige adgang til sundhed og uddannelse med al tydelighed. Tilsvarende ser vi, at den nyere tids seneste kriser rammer ekstremt ulige. Når det er sagt, har Moyn dog måske stadig en filosofisk pointe i, at det er vanskeligt at give menneskerettighedsprojektet en stærk anti-uligheds-dimension som en 'ret til ikke at være ulige' (selvom flere menneskerettighedsjurister og -filosoffer som f.eks. Margot Salomon (LSE) aktuelt arbejder på dette), ligesom menneskerettighedsprojektet i sig selv ikke kan bruges til at forklare historiske ulighedsdynamikker. Men igen, måske dette også er at forlange alt for meget af en art *minima moralia*, som vi gør meget klogt i at værne om.

Not Enough er en yderst interessant, provokerende, dristig og ambitiøs bog, der som idéhistorisk håndværk især udmærker sig med et stærkt analytisk greb, godt overblik og læsninger af nye, interessante aktører. Moyn har bedyret, at dette er hans foreløbigt sidste bog om menneskerettigheder. Det giver god mening, da bogen trækker på og forsvare rigtigt mange af de læsninger og konklusioner, han er kommet frem til tidligere, og som står mere eller mindre uantastet hen, mens resultatet af anstrengelserne på flere måder ikke overrasker.

LITTERATUR

- Alston, Philip: "Report of the Special Rapporteur on Human Rights and Extreme Poverty", A/HRC/29/31, *Human Rights Council*, 29th session, 27 May 2015. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/105/92/PDF/G1510592.pdf?OpenElement>
- Barros, Andrew og Martin Thomas (red.): *The Civilization of War*, New York: Cambridge U.P., 2018, DOI: 10.1017/9781108643542.
- Brinks, Daniel, Julia Dehm og Karen Engle: 'Introduction: Human Rights and Economic Inequality', *Humanity* 10 (3), 2020. <http://humanityjournal.org/issue10-3/introduction-human-rights-and-economic-inequality/> (07.04.2020).
- Burke, Roland: 'Some Rights Are More Equal Than Others: The Third World and The Transformation of Economic and Social Rights', *Humanity* 3 (3), 2012. <http://humanityjournal.org/issue3-3/some-rights-are-more-equal-than-others-the-third-world-and-the-transformation-of-economic-and-social-rights-2/> (07.04.2020)
- Cooper, Frederick: *Citizenship, Inequality, and Difference*, Princeton: Princeton U.P., 2018.

- Cooper, Frederick: 'Afterworld: Social Rights and Human Rights in The Time of Decolonization', *Humanity* 3 (3), 2012. <http://humanityjournal.org/issue3-3/afterword-social-rights-and-human-rights-in-the-time-of-decolonization/> (07.04.2020).
- Getachew, Adom: *Worldmaking After Empire*, Princeton: Princeton U.P., 2018.
- Hamburger, Jacob (red.): 'Focus: Human Rights and Global Inequality', *Tocqueville 21*, <https://tocqueville21.com/focus/focus-human-rights-and-global-inequality/> (07.04.2020).
- Hoffmann, Stefan-Ludwig (red.): *Human Rights in the Twentieth Century*, New York: Cambridge U.P., 2012, DOI: 10.1017/CBO9780511921667.
- Hopgood, Stephen: *The Endtimes of Human Rights*, Ithaca, NY: Cornell U.P., 2013.
- Hunt, Lynn: *Inventing Human Rights*, New York: Norton, 2007.
- Jensen, Steven L.B.: *The Making of International Human Rights: The 1960s, Decolonization, and the Reconstruction of Global Values*, New York: Cambridge U.P., 2016, DOI: 10.1017/CBO9781316282571.
- Jensen, Steven L. B.: 'Inequality a prominent concern for UN human rights monitors', *OpenGlobalRights*, 04.12.2019. <https://www.openglobalrights.org/inequality-a-prominent-concern-for-UN-human-rights-monitors/> (07.04.2020).
- Klose, Fabian (red.): *The Emergence of Humanitarian Intervention*, New York: Cambridge U.P., 2015, DOI: 10.1017/CBO9781139871815.
- Lacroix, Justine og Jean-Yves Franchère: *Human Rights on Trial: A Genealogy of the Critique of Human Rights*, New York: Cambridge U.P., 2018, DOI: 10.1017/9781108334884.
- Morsink, Johannes: *The Universal Declaration of Human Rights*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1999.
- Moses, A. Dirk, Marco Duranti og Roland Burke (red.): *Decolonization, Self-Determination, and the Rise of Global Human Rights Politics*, New York: Cambridge U.P., 2020.
- Moy, Samuel: *The Last Utopia: Human Rights in History*, Cambridge, MA: Harvard U.P., 2010.
- Moy, Samuel: *Christian Human Rights*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2015.
- Nolan, Aofie (red.): *Economic and Social Rights after the Global Financial Crisis*, Cambridge: Cambridge U.P., 2014, DOI: 10.1017/CBO9781107337954.
- Normand, Roger og Sarah Zaidi: *Human Rights at the UN*, Bloomington: Indiana University Press, 2008.
- Piketty, Thomas: *Capital et Idéologie*, Paris: Seuil, 2019.
- Piketty, Thomas: *Capital in the 21st Century*, Cambridge, MA: Harvard U.P., 2014.
- Pistor, Katharina: *The Code of Capital*, Princeton: Princeton U.P., 2019.
- Saez, Ignazio: 'Rising Inequality is a Wake-Up Call for Human Rights', *OpenGlobalRights*, 29.05.2018. <https://www.openglobalrights.org/rising-inequality-is-a-wake-up-call-for-human-rights/> (07.04.2020).
- Slobodian, Quinn: *The End of Empire and the Birth of Neoliberalism*, Cambridge, MA: Harvard U.P., 2018.
- Whyte, Jessica: *The Morals of the Market: Human Rights and the Rise of Neoliberalism*, London: Verso, 2019.
- Whyte, Jessica: "Powerless Companions or Fellow Travellers: Human Rights and the Neoliberal Assault on Post-Colonial Economic Justice," *Radical Philosophy*, 06.2018. <https://www.radicalphilosophy.com/article/powerless-companions-or-fellow-travellers> (07.04.2020).
- Winter, Jay og Antoine Prost: *René Cassin and Human Rights*, New York: Cambridge U.P., 2013, DOI: 10.1017/CBO9781139506700.

CHRISTIAN OLAF CHRISTIANSEN
LEKTOR I IDÉHISTORIE, PH.D.
AARHUS UNIVERSITET
FORSKNINGSLEDER FOR PROJEKTET 'AN INTELLECTUAL
HISTORY OF GLOBAL INEQUALITY, 1960-2015',
STØTTET AF DANMARKS FRIE FORSKNINGSFOND
IDECOC@CAS.AU.DK